

Lærervejledning tema 4 – Køn over tid

Seksualitet og køn – men hvilke?

Mænd og kvinder forskellige behov?

I 1800-tallets offentlige moral hørte udøvelse af sex kun til i ægteskabet. Men mænds og kvinders seksuelle behov blev anset for at være helt forskellige. I pæne borgerlige hjem var det normen, at den unge mand først skulle være godt i veje før han giftede sig. Det betød, han godt kunne være op mod 30 år, før han var etableret med et vellønnet job og en fremtidssikret karriere. Selv om det forventedes, at den unge mand lærte sig at beherske sine drifter, var der almindelig forståelse for og måske endda en forventning om, at han forinden fik løbet hornene af sig ved diskret at udnytte tjenestepiger eller halv- og helprostituerede kvinder. Kvinden, hans kommende brud, skulle til gengæld have holdt sig på dydens smalle sti.

Det var en udbredt opfattelse, at en kvinde ikke havde seksuelle lyster, men hun kunne forføres. Og skulle det ske, at en borgerdatter blev det, var sladder og den offentlige dom langt hårdere over "den faldne engel end den djævel, der havde bragt hende til fald," som den danske filosofiprofessor Harald Høffding skrev i begyndelsen af 1900-tallet.

Der var dog kvinder, som ifølge datidens videnskab, var stærkt optaget af sex. I sidste halvdel af 1800-tallet blev flere læger og psykiatere optaget af en omfattende sygelig tilstand "hysteri", der kom af det græske ord "hysteros", som betyder livmoder og viste, at tilstanden kun ramte kvinder. Ud over andre symptomer kunne den vise sig som en "unaturlig stærk kønsdrift." I bogen "The Functions and Disorders of the Reproductive Organs" fra 1857, skrev den engelske læge William Acton, at kvindeligt lyst som regel var fraværende, og skulle den endelig vise sig, som en "sørgelig undtagelse" var det et symptom på nymfomani.

Et mindretal argumenterede for, at kvinder havde seksuelle behov. Således gengav den svenske historiker Karin Johannisson en enkes beretning fra begyndelsen af 1900-tallet: "[...] jeg har en tid været grusomt plaget, fordi jeg mod min vilje tvinges til seksuelle følelser, med pres i underlivet osv. Jeg har forsøgt at finde trøst i religion. [...] Kolde afvaskninger, bade, kure, spadserture osv. er blevet forsøgt, men jeg ejer ikke vilje til at gennemføre noget. Alt arbejde er blevet glædesløst. [...] jeg vil sige ligeud, at jeg til og med har overvejet at tage en elsker."

Selv om der var afgørende forskelle i opfattelsen af mænd og kvinders seksuelle behov, var normen, at begge køn på hver deres måde beherskede sig. Ligesom præsteindberetninger fra 1700-tallet fortalte om bondebefolkningens manglende efterlevelse af de strenge love, der f.eks. kom til udtryk i Danske Lov, havde man i byens borgerskab i slutningen af 1800-tallet heller ikke den store tillid til bondebefolkningens moralske habitus. Forfatteren Henrik Pontoppidan hævdede således i en artikel i Politiken, at "ungdommen på landet parrer sig i flæng", og der "i bondestanden kun undtagelsesvis fandtes en brud, som ikke var frugtsommelig."

I 1950'erne var seksualitet stadig ikke noget, man talte om i familien. Det var fortsat en gængs moralopfattelse, at sex kun fandt sted i ægteskabet. Virkeligheden var dog anderledes. Undersøgelser afslørede, at de fleste unge mænd og halvdelen af de unge kvinder havde seksuelle erfaringer, før de mødte den udkårne, som de blev gift med. Unge mænd kunne prale med deres erobringer, mens pigerne skulle holde deres oplevelser for sig selv, hvis de ikke skulle betragtes som "forsuttede bolsjer".

Først fra slutningen af 1960'erne ændredes kønsidealerne gradvist, og efterhånden blev det acceptabelt, at en kvinde kunne tage initiativ, udtrykke og udleve sit seksuelle behov.

Køn og seksualitet – ikke kun mand og kvinde

Som ordet næsten fortæller, blev selvbesmittelse (onani) set som værende yderst skadelig, og noget som man mente, at drenge/mænd under uheldige omstændigheder kun vænne sig til at gøre brug af. Men i utallige udgivelser var der råd for den slags utilbørlige handlinger. Et eksempel var Dr. Retau's "Selvbevaringen", der med 27 afbildninger af "de skrækkelige følger af denne last". Bogen indeholdt også en "belæring", der årligt reddede "tusinder fra den visse død". Selvbesmittelse var en vane, som man lærte af andre og ikke noget naturligt. I 1888 kunne præsten S. Hafstrøm berette om en købstad, hvor drenge allerede i skolen "indvier hinanden i kønslivets hemmeligheder, og ikke længe efter begynder udsvævelserne." Langt op i 1900-tallet fik børnehjemsanbragte drenge, som personalet mistænkte for onani, deres hænder bundet i læderhandsker, når de lå i sengen. I protokollen fra Raagelund Drengenheim blev der i 1923 bl.a. noteret følgende om en 12-årig drengs helbred: "Han lider – som før berettet – af onani. Drenge i den alder, som lider af denne svaghed, sløves meget. Han har nu i to år, ligget med handsker om natten, som forhindrer ham i at drive onani. Det er ganske klart for os alle, at det har været til stor hjælp for ham. Før en sløv, ugidelig og doven dreng, nu en flink, glad og frisk fyr."

Der er beretninger 1800-tallet om kvinder, der "led" af homofoli, og det blev betragtet som en form for sindssyge. Men ellers var homoseksualitet noget, som mænd "udøvede", og som blev straffet med forbedringshus. Omkring 1900 begyndte læger at diskutere årsagen til homoseksualitet, og om straf var hensigtsmæssigt. Nogle mente, at kilden til homoseksualitet var medfødte anlæg, som kunne udvikle sig hos "stærkt udsvævende mennesker". Andre så homoseksualitet som symptom på "visse former for sindssyge". Da homoseksuel aktivitet ikke i sig selv var skadelig for samfundet, var det ikke hensigtsmæssigt at fastholde, at det var strafbart jf. paragraf 177 i straffeloven.

I Danmark og i de fleste vesteuropæiske lande har homoseksualitet i en årrække været accepteret på linje med heteroseksualitet. I de senere år har kønsidentitet været til diskussion, bl.a. ud for spørgsmålet, om køn er en socialkonstruktion eller om biologien i sidste instans er det helt afgørende.

Trigger – i gang med emnet

Køn og seksualitet

Som trigger kan man bruge et uddrag af en artikel eller et tv-klip, hvor kønsidentiteten diskuteres: Er der andre end det mandlige og kvindelige køn? Er køn noget vi lærer, eller er arv (biologi) det afgørende?

I grupper eller på klassen kan eleverne drøfte, hvorfor denne diskussion er aktuel, og om hvordan man har set på køn og seksualitet tidligere. Diskussionen bruges som afsæt for, at eleverne formulerer undersøgelsesspørgsmål, om køn og seksualitet i et historisk og samfundsmæssigt perspektiv. Spørgsmålene kan bearbejdes til problemstillinger, som eleverne søger at belyse ved hjælp af temaets kilder.

Me Too

Gruppevis eller på klassen kan eleverne drøfte om seksuelle krænkelser, som bl.a. Me Too bevægelsen er en protest imod, overvejende skyldes at krænkeren er en mand, eller om forklaringen i højere grad handler om magt.

Drøftelserne bruges som afsæt for, at eleverne formulerer undersøgelsesspørgsmål, om køn og seksualitet i et historisk og samfundsmæssigt perspektiv. Spørgsmålene kan bearbejdes til problemstillinger, som eleverne søger at belyse ved hjælp af temaets kilder.

Vittighedstegninger

Læreren kan lave en samling af ironiske og vittige billeder fra 1800-tallet, der fortæller om mænds og kvinders seksualitet. Lav f.eks. en billedsøgning med ordene "cartoons"+"gender issues"+"sexuality"+"19th century". I grupper eller på klassen drøfter eleverne sammenhænge mellem køn og seksualitet, som kommer til udtryk i billederne.

Drøftelserne bruges som afsæt for, at eleverne formulerer undersøgelsesspørgsmål, om køn og seksualitet i et historisk og samfundsmæssigt perspektiv. Spørgsmålene kan bearbejdes til problemstillinger, som eleverne søger at belyse ved hjælp af temaets kilder.

Forslag til undervisningsforløb

Emnet tilrettelægges som et gruppearbejde

Det er oplagt, at undervisningen i emnet tilrettelægges som et gruppearbejde, hvor hver gruppe arbejder med et tema. En gennemgående og fælles problemstilling kan f.eks. rumme undersøgelsesspørgsmål som:

- Hvad er ændret, og hvad er stort set uforandret?
- Hvilke faktorer har skabt forandringer, og hvorfor er noget det samme?
- Er forandringerne overvejende et fremskridt/en tilbagegang – hvorfor og for hvem?
- Hvilke historiske konsekvenser ses i dag – og hvilke kan de have fremover?

Hver gruppe drøfter den gennemgående problemstilling og præciserer den ud fra det valgte tema og evt. med inspiration fra triggerne.

Det er hensigtsmæssigt, at læreren udarbejder en liste med henvisninger til relevante sider i klassens analoge eller digitale didaktiske læremiddel, som kan støtte elevernes forståelse af temaets problematikker.

I afslutningen af forløbet kan grupperne præsentere resultatet af deres arbejde med det valgte tema.

Kilderne

I arbejdet med kilderne kan gruppen drøfte og belyse spørgsmålene, der er udarbejdet til udvalgte eller alle kilderne i temaet.

En anden og mere udfordrende tilgang er, at lade gruppens arbejde tage afsæt i bearbejdelsen og præcisering af den gennemgående problemstilling, som også rummer de spørgsmål, der f.eks. er udsprunget af elevernes arbejde med triggeren. Gruppens endelige problemstilling er afgørende for gruppens valg og brug af kilder.

Fælles Mål

Herunder er eksempler på kompetenceområder og –mål og færdigheds- og vidensområder til 7.-9. klasse, som kan være relevante i forløbet. Desuden er der inspiration til faglige mål. Nogle tager afsæt i de vejledende færdigheds- og vidensmål, og andre kan udtrykke mulige mål for elevernes læreproces.

Kompetenceområder og -mål	Færdigheds- og vidensområder	Til inspiration: faglige mål
Kronologi og sammenhæng Eleven kan på baggrund af et kronologisk overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger	Kronologi, brud og kontinuitet	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan gøre rede for, hvordan opfattelsen af mænds og kvinders seksualitet har ændret sig • Eleven kan diskutere grunde til at "uvidenskabelige" opfattelser af mænds og kvinders seksualitet levede videre langt op i 1900-tallet
Kildearbejde Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger	Historiske problemstillinger og løsningsforslag	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan identificere problemstillinger i temaet • Eleven kan formulere historiske spørgsmål temaet
	Kildeanalyse	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vælge relevante kilder til belysning af en problemstilling • Eleven kan analysere og tolke kilder om temaet
Historiebrug Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid	Historisk bevidsthed	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan bruge sin erhvervede viden til at forstå temaets aktuelle muligheder og udfordringer og til at reflektere over temaets betydning i fremtiden

Opgaver

Aviserne om temaet

En række af temaets kilder relaterer sig til 1800-tallet. Eleverne kan undersøge, hvad samtidens aviser skrev om den problemstillinger, de søger at belyse. Via <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/> har eleverne adgang til alle danske aviser, der er udgivet før 1920.

Evaluering

Tidslinje

Grupperne eller klassen kan udarbejde en fælles tidslinje, f.eks. med brug af programmet Tiki-Toki. På den indsættes afgørende begivenheder fra de enkelte tematikker.

Klassedrøftelse eller individuel

Har klassen valgt en fælles og gennemgående problemstilling i forløbet, er det relevant at gøre den til det centrale i evalueringen. Det kan f.eks. gøres i en klassedrøftelse, eller den enkelte elev kan skrive et kort essay, hvor han forholder sig begrundet til hele eller dele af problemstillingen.

Spørgsmål til kilderne i temaet: Køn over tid

1. Pigens opdragelse og kvindens plads

Kilde 1:

- Hvad kan munken mene med "ifølge naturen"? Hvem/hvad har fastlagt den?
- Hvad er konsekvensen af denne teori om kønnene?

Kilde 2:

- Hvad er kvindens opgave ifølge kilden?
- Argumenterer ophavsmanden (Rosseau) for denne opfattelse?

2. Handskemorale i 1800-tallet

- Hvordan opfatter Alf henholdsvis kvindens og mandens opgave og rolle?
- Hvordan udfordres Alfs holdning i dialogen?
- Stykket er skrevet for mere end 125 år siden. Giv eksempler på, hvad der har ændret sig i synet på mænd og kvinder?
- Er der stadig mænd, som har Alfs holdning til kvinder? Begrund.

3. Det sædelige lighedskrav

Kilde 1:

- Find oplysninger om Elisabeth Grundtvig på internettet.
- Undersøg hvilken slags forening, Dansk Kvindesamfund var. Hvad mente de om seksuel ligestilling?
- Ophavsmanden opstiller to muligheder, hvis der skal være seksuel ligestilling mellem mænd og kvinder. Hvilke?
- Hvilken mulighed foretrækker ophavsmanden, og med hvilken begrundelse?
- Drøft om der er seksuel ligestilling mellem mænd og kvinder i dag.

Kilde 2:

- Hvilket syn på har ophavsmanden på seksuelle lyster? Hvordan adskiller dette syn sig fra kilde 1?

4. De 10 hemmelige kærlighedsbud

Kilde 1:

- Hvad mon "det rare" betyder?
- I begyndelsen af 1900-tallet havde unge mænd et lomueur – og ikke et armbåndsur. Find ud af, hvor man "bar" uret – og hvor de unge mænd måtte "trykke" pigerne.
- Hvilket indtryk giver kilden af mænd og kvinder?
- Hvad er "fordægtige" piger?

Kilde 2:

- Hvilket indtryk giver kilden af mændene, og hvad de er ude på?
- Hvad betyder begrebet "dyd" i kilden?
- Hvad betyder "et kys er nøglen til kærlighedens tempel"?
- Hvad fortæller det om tidens moral, at der lægges så stor vægt på, at kvinderne beholder deres dyd, til de bliver gift?
- Der er stadig samfund og kulturer i verden, hvor det forventes, at kvinder er dydige som i kilden. Giv eksempler.

5. Gode råd til sunde mænd

Kilde 1

- Hvilken opfattelse af henholdsvis mænds og kvinders seksualitet giver kilden udtryk for?
- I Danmark blev bogen, hvor kilden er fra, udgivet af en læge. Hvad viser kilden om videnskabens viden om onani?
- Hvilken virkning tror du, at det havde på mænd og kvinder at læse bogen?

Kilde 2

- Hvilken opfattelse af onani og drenges seksualitet kommer til udtryk i kildeteksten?

6. Emma Gad om de unge piger

- Hvorfor mon "Takt og tone" var en almindelig konfirmationsgave?
- Hvilken opfattelse af mænd og kvinder kommer til udtryk i kilden?
- Hvis et tilsvarende "råd" blev givet til unge i dag, hvad ville så være anderledes?

7. Gode råd til piger og kvinder

- Hvordan betegner kilden onani?
- Find andre eksempler på, hvordan kilden omskriver eller omtaler indirekte, hvad ophavsmanden (Duffey) mener, er dårligt. Hvad kan være forklaringen på, at ophavsmanden ikke udtrykker sig direkte?
- Hvordan opstår lysten til at onanere ifølge kilden?
- Hvordan undgås og behandles trangen til onani ifølge kilden?
- Hvilket indtryk giver kilden af seksualitet?
- Hvad kan være forklaringen på, at kilden så stærkt anbefaler "afholdenhed"?

8. Kvindernes oprør

Kilde 1:

- I begyndelsen af klippet fortæller en kvinde (hustru og mor), hvorfor hun ønsker at komme ud på arbejdsmarkedet. Hvad begrundet hun ønsket med?
- Hvilke jobs tilbydes kvinderne hovedsageligt?
- Hvilket indtryk har du af kvinderne, der deltager på kurset?

Kilde 2:

- Hvad skal der ifølge kilden foregå i kvindehuset?
- Hvad vil kvinderne opnå?

9. Sange om køn

Kilde 1:

- Hvad er sangens budskab?
- Hvilket billede giver kilden af mænd og kvinder?
- Hvordan skal billedet med returbilletten forstås?
- Sangen er mere end 40 år gammel. Kan dens budskab stadig bruges? Begrund.

Kilde 2:

- Hvilken opfattelse er der ifølge kilden stadig af drenge og piger?

- Hvad er sangens budskab?
- Sangen er mere end 40 år gammel. Er dens budskab stadig relevant? Begrund.

10. De nye kvinder og de bløde mænd

- Hvad kan være grunde til, at kvinder gjorde, som kilden beskriver?
- Hvorfor mon de bagefter alligevel gik i byen for at møde stærke og undertrykkende mænd?
- Mener du, at kilden er repræsentativ for alle unge kvinders adfærd i begyndelsen af 1970'erne?

11. 1970'ernes rolle i dag?

Kilde 1:

- Hvad er ifølge kilden den "bløde" mand?
- Opfatter du betegnelsen som noget overvejende negativt eller positivt? Hvorfor?

Kilde 2:

- Er du enig i kildens udsagn om, at de traditionelle opfattelser af køn stadig eksisterer? Begrund.

12. Køn i reklamer før og nu?

Kilde 1 og 2:

- Hvordan er familierne fremstillet i de to reklamer? Hvem er reklamerne henvendt til?
- Hvad kan de to reklamer fra kilde 1 og 2 fortælle os om synet på mandens og kvindens opgaver i hjemmet og udenfor hjemmet i henholdsvis år 1930 og 1960?

Kilde 3:

- Hvordan er kvinden i reklamen fremstillet?
- Hvem er reklamen for Oddset henvendt til? Hvorfor tror du at man har valgt at lave reklamen på denne måde? Begrund.

Kilde 4

- Hvordan er manden og kvinden fremstillet i reklamen?
- Hvem er reklamen henvendt til?
- Sammenlign de 4 reklamer. Diskutér om reklamer er en god kilde til at vurdere, hvordan man ser på køn? Begrund.

13. Seksuel ligestilling i dag?

Ifølge rapporten er 16-20-årige drenge og pige næsten lige seksuelt aktive. Men mens drengene kan "prale" med deres erobringer, går pigerne mere stille med dørene.

- Er det en forskel, som I også oplever i jeres omgangskreds? Hvordan?
- Hvad kan forklaringen være på det?
- Overvej om der også kan være historiske grunde til forskellene?
- Bør der også være "ligestilling" mellem kvinder og mænd til at fortælle om deres seksuelle adfærd? Begrund.